

STM 1948

Franz Berwalds resestipendieansökningar

Av Albert Wiberg

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

FRANZ BERWALDS RESESTIPENDIEANSÖKNINGAR

AV ALBERT WIBERG

I allmänhet har man tidigare antagit, att Franz Berwalds utrikesresa 1829 skulle ha berott på det relativt kyliga mottagande som hans musik fått i Stockholm hösten 1828, och Berwald själv synes ha givit en sådan tolkning sin approbation.¹ Denna tolkning är emellertid knappast riktig, eftersom det kan visas, att han redan i början av april 1828 inkom till Kongl. Maj:t med en ansökan om ett resestipendium. Han hade alltså redan på föråret 1828 planerat en utrikes studieresa. Och icke nog med det. Hans detta år inlämnade ansökan var i själva verket blott en upprepning av en liknande, som han inlämnat sex år tidigare, 1822. Sten Broman har omnämnt denna och samtidigt därmed hänvisat på några omständigheter, som kunde ha gjort en utlandsresa just då särskilt lockande för Berwald.² Dels hade den unge musikerns lärare och gynnare Du Puy avlidit den 3 april 1822, dels hade Franz Berwalds kusin, Johan Fredrik Berwald, den 4 april samma år utsetts till Du Puys efterträdare såsom kapellmästare vid hovkapellet, och Franz fick på detta sätt sin mot sig icke alltför vänligt stämde frände till förman. Det hör dock observeras, vilket även Broman gjort, att ansökningen om resestipendium inlämnades av Franz Berwald redan den 27 febr. och att han sålunda planerat att resa ut redan före Du Puys bortgång och kusinens befordran. Man torde härav kunna draga den slutsatsen, att Berwalds önskan att få resa ut för studier helt enkelt berodde på ett djupt känt behov att få kontakt med det sjudande musiklivet på kontinenten. Han kände tydligen med sig, att han aldrig skulle nå full utveckling, om han icke finge resa. Det torde sålunda icke ha varit under intryck av någon känsla av misslyckande som han skrivit sina ansökningar.³

¹ Jfr Sundström, E., Franz Berwalds operor: STM 1947, sid. 17.

² Broman, S., Berwalds instrumentalmusik före 1830 II, Musikvärlden 1945 N:o 8, sid. 23.

³ Jfr härtill S. Walins studie, Franz Berwalds offentliga konsertverksamhet i Stockholm före utrikesresan 1829 (STM 1946, sid. 8 f.).

Tvärtom är det en mycket självmedveten ung konstnär, som talar i de bägge skrivelserna.

Ansökningen av år 1822, vilken såsom nämnt inlämnades den 27 febr.,¹ hade följande lydelse:

Stormäktigste Allernådigste Konung!

I en tid då Konsterna på ett så ovanligt sätt gjort framsteg i Sverge, genom det beskydd och den uppmuntran de af Eders Majestäts stora Nåd åtnjutit, vågar jag i underdånighet bönfälla, att Eders Majestät måtte med samma nådfulla godhet bifalla min underdåniga ansökning om en rese-pension, af de på Stat anslagne medel, för att i främmande Länder kunna evertuera mig. — Den Konst jag idkar, är Musiken, den som varit mindst uppmuntrad af alla. — Under hela denna lyckliga tid som Sverge nämner Eders Majestät som sin Beskyddare och Konung, har ingen Artist, uti den Musikaliska Konstgren, blifvit en dylik nåd förunnad. Jag vågar nämna, att så som Compositör, Eders Majestät icke skall finna någon, som i anseende till vilja att arbeta, ifrigare sökt göra sig en så utmärkt Nåd värdig, än jag. — På uppoffringen af tid och utgifter har jag sökt igenom utgifvandet af en Musik-Journal, göra musiken allmännare i åtskillige af Sverges Städer. Äfven hade jag den Nåden, att i underdånighet få öfverlämna till Eders Majestät en Cantat, i anledning af högtidligheterna d. 5 Nov. 1821. — Det är af Eders Majestäts stora Nåd som jag vågar hoppas ett nådigst bifall.

Framhårdar med djupaste undersätlig vördnad
Stormäktigste Allernådigste Konung
Eders Konglig Majestäts
aller underdånigste tropligtigste undersäte
Franz Berwald.²

Som synes framhåller Berwald särskilt sina förtjänster och insatser som kompositör. När han i detta sammanhang betonar, att musiken varit den konstart, som blifvit minst gynnad, har han otvivelaktigt i tankarna det förhållandet, att vissa anslagna medel funnos upptagna på konstakademiens stat till resestipendier för unga konstidkare men att några sådana anslagsbelopp icke ingingo i Musikaliska akademiens stat. Musiken hade sålunda i jämförelse med andra konstgrenar blifvit styvmoderligt behandlad. Genom ett bifall till ansökningen skulle regeringen visa, att alla konstgrenar stodo under dess hägn och skydd.

Berwalds ansökning föredrogs i statsrådet den 5 mars, och den avslagsresolution, som då beslöts, enligt vilken Kongl. Maj:t fann »denna underdåniga ansökning icke kunna i Näder bifallas», under-tecknades å ansökningsskrivelsen egenhändigt av Karl Johan vid justeringen den 12 mars 1822.

¹ Enligt påteckning på skrivelsen vid dess inlämnande.

² Ansökningen finnes i serien *Biographica* under namnet *Berwald* i RA.

Då Berwald icke hade egna ekonomiska resurser för en utländsk resa i studiesyfte, blev han tvungen att fortsätta sin verksamhet i Stockholm. Resplanerna hade han dock icke uppgivit. Han sparade t. o. m. konceptet till sin ansökan av 1822, ty då han 1828 gjorde en ny framstöt för reseanslags erhållande, använde han i huvudsak samma ord och vändningar i den nya ansökningen. Denna inkom till Kongl. Maj:ts kansli den 5 april 1828,¹ och löd:

Stormäktigste Allernådigste Konung!

I en tid då Konsterna på ett så ovanligt sätt gjort framsteg i Sverge, genom det beskydd och uppmuntran de af Eders Kongl. Majestets stora nåd åtnjutit; vågar jag i underdånighet bönfälla, att Eders Kongl. Majestet måtte nådigst upptaga min underdåniga anhållan, om ett reseunderstöd, för att i främmande Länder kunna evertuera mig. Den Konst jag tillhör, är Musiken; den som varit hitintills minst uppmuntrad. — Under tvänne olika tidpunkter har jag utgifvit en Musik-Journal; — äfven är jag författare till 2:ne stora Cantater; den ena i anledning af Högtidligheterna d. 5 Nov. 1821, och den andra i anledning af Hennes Kongl. Höghet Kron-Prinsessans ankomst till Sverge. Mitt sednaste arbete är en Opera, ägnad åt svenska Scenen. — I djupaste underdånighet vågar jag således anhålla, att Eders Kongl. Majestet täcktes fästa ett nådigst afseende härfpå, och såsom ett understöd för min tillämnade utrikes resa, allernådigst bevilja mig *Tvåhundra* (200) Riks: Hamb: B:co.

Med djupaste undersätlig vördnad trohet och nit framhärdar
Stormäktigste Allernådigste Konung
Eders Konglig Majestets
allerunderdånigste tropligtigste undersäte
Franz Berwald.²

Medan Berwalds ansökning 1822 icke hade föranlett remiss till någon myndighet före avgörandet, var det denna gång tydligt, att vederbörande gärna skulle ha velat hjälpa den unge kompositören till hans planerade studieresa. Sålunda remitterades ansökningen i första hand till preses i Konstakademien Fredrik Samuel Silverstolpe.³ Det fanns nämligen å akademiens stat upptagna vissa belopp till utrikes resestipendier för »artister», och det vore ju tänkbart att de 200 riksdalerna hamburger banko kunde utgå från detta anslag. Det var för att skaffa klarhet häri, som frågan hänsköts till Silverstolpe

¹ Inlämningsdatum enligt påteckning å skrivelsen vid dess inlämnande.

² Statskontorets skrivelser till Kongl. Maj:t 1828 (RA). Ansökningen bär påskriften: »Franz Berwald om understöd till företaget af en utrikes resa i ändamål att förvärfva ytterligare skicklighet i Musiken.» Jfr Handels- och finansexpeditionens ingående diarium den 5/4 1828, nr 369 (RA).

³ Silverstolpe skriver sitt namn liksom brodern Gustaf Abraham utan »f».

för utlåtande. Silverstolpe svarade på remissen genom en skrivelse den 12 april, i vilken han säger sig ha äran upplysa, »att de Utrikes Resepensioner som består åf Artister, hvilke idka de bildande konsterna äro alt sedan 1810 årligen uptagne uti Fria Konst Akademiens Stat och äro följaktel. ämnade att ensamt tjena de konst till gagn, som af nämnde Akademi vårdas, samt att anse såsom den yttersta grenen af Dess Läroverk. — I ett och annat Konunga-bref förekomma äfven directa uttryck, som bevisa denna bestämmelse; neml: att *Akademien äger i underd. föreslå pensionairerne: — att hvad af anslaget något år bespares, (detta har ännu icke händt,) skall till ändamålet oförryckt tillhandahållas: — att Architecter, Bildhuggare, Målare, Medailleurer m. fl. skola ömsevis komma deraf i åtnjutande».*¹

Då sålunda utvägen att låta Berwald få sitt reseanslag ur medel på Konstakademiens stat befanns vara stängd, remitterades ansökningen till statskontoret med befallning att detta skulle inkomma med utlåtande »om och hvad besparingar å RiksStatens Femte Hufvud Titel må förefinnas, som till det i denna underdåniga ansökning omförmälda ändamål kunna användas». Då nämligen intet anslag fanns upptaget på riksstaten för studieresor av ifrågavarande slag, voro möjligheterna till bifall stängda, om icke besparingar å beviljade medel uppstode, vilka kunde tagas i bruk på detta sätt. Statskontoret gick igenom de olika staterna för akademierna — Vitterhets- och Konstakademien, Musikaliska och Svenska akademien — och beräknade, att en besparing troligen skulle uppstå under året på sammanlagt 363 rdr 32 ss. 8 rst. banko, vilket belopp dock vore otillräckligt för angivna ändamål.²

Berwalds ansökan hade tydligen väckt en viss uppmärksamhet. Under ärendets behandling hos myndigheterna underrättades allmänheten om saken genom tidningspressen. Sålunda hette det i en tidningsnotis: »Herr Frans Berwald, tonsättare till Operan Gustaf Wasa, och eljest känd såsom kompositör, har hos regeringen anhållit om understöd för en utländsk resa, den han, till utdanning och fullkommande i sin konst, ämnar företaga.»³

Det var uppenbart, att vederbörande voro verkligt intresserade av att finna möjligheter att hjälpa Berwald till hans resa. Två vägar hade visat sig oframkomliga härvidlag, och det återstod att söka efter andra medel, som stode till Kongl. Maj:ts disposition. Då tog Berwald

¹ Bilaga i akten! Statskontorets skrivelser till Kongl. Maj:t 1828 (RA).

² Statskontorets skrivelser till Kongl. Maj:t 1828, vol. maj—juli (RA).

³ Tidningen Heimdall Nr 1 den 3 maj 1828. Se även Broman, Berwalds instrumentalmusik före 1830 III: Musikvärlden 1946, sid. 10.

det steg, som avgjorde saken. Han begärde nämligen avsked från sitt engagemang i hovkapellet och entledigades också från detta. Han var sålunda icke längre i statstjänst. Detta blev avgörande för statssekreteraren, som nu icke längre brydde sig om att söka efter nya utvägar för reseanslags utverkande för Berwald.

När därför Berwalds ansökning kom före i regeringen den 14 augusti 1828, föredrogos visserligen både hans skrivelse och statskontorets utlåtande, men föredraganden och statsrådet, »som inhemtat, att Sökanden, i följd af dess egen uppsägelse, numera wore entledigad från dess innehafde engagement uti Kongl. Capellet, ansågo, wid detta förhållande, och enär dessutom de Stats medel, hwilka för det af Sökanden ifrågaställde understöd kunna anlitas, ej woro dertill tillräcklige, sig icke äga anledning att i underdånighet tillstyrka bifall å omförmäldte underdåniga ansökning; hwilken Kongl. Maj:st ej eller fann skäl i Nåder bifalla».¹ Berwalds steg att taga avsked från hovkapellet hade definitivt korsat hans planer på reseanslag.

Det blev alltså intet statsanslag för Berwald och heller ingen studiereisa år 1828. Att han ändock blev i tillfälle att resa ut följande år, berodde på att den musikaliskt mycket intresserade kronprins Oscar trädde emellan genom bemedling av Bernhard von Beskow.²

¹ Statsrådsprotokoll i Handels- och finansärenden 1828 den 14 aug., 1:o (RA).

² Berwald avreste från Stockholm den 26 maj 1829 och befann sig i Berlin den 4 juni (Hillman, A., Franz Berwald, Stockholm 1920, sid. 29), där han bedrev flitiga musikstudier och livlig kompositionsverksamhet. Om kronprins Oscars understöd åt Berwald berätta flera källor. Se brev från svenske ministern i Berlin Genserik Brandel till Bernhard von Beskow den 4 maj 1830 och den 30 nov. 1831, båda delvis återgivna av E. Sundström i hans undersökning om Franz Berwalds operor: STM 1947, sid. 18 ff. Jfr Beskows brev till P. D. A. Atterbom den 4 maj 1830: P. D. A. Atterboms och B. v. Beskows brevväxling I, Stockholm 1926, sid. 164. Se även E. Sundström, Till kännedomen om Franz Berwalds opera-planer: STM 1927, sid. 196 not 2.